

Feminisme blijkt voor Jolande Withuis vooral te bestaan uit het recht voor vrouwen op werk en carrière. Zo komt ze in haar beschouwing 'En nu op naar de derde golf!' (Boeken, 12.01.07) vrijwel meteen met het thema van (de afwezigheid van) vrouwen in de top van bedrijfsleven, politiek en wetenschap in Nederland. Ook daarna legt ze alle nadruk op werk en economische zelfstandigheid als voorwaarden voor de individuele vrijheid van de vrouw. Hier vraagtekens bij zetten – zoals ondermeer Christien Brinkgreve en Egbert te Velde doen in hun boek *Wie wil er nog moeder worden?* – is voor Withuis meteen terug naar af en 'voor jonge moslima's zelfs desastreus.'

Dat Nederlandse vrouwen nogal eens doorslaan naar een overdreven moeder-moraal, is een feit. Maar om ons het andere uiterste, dat van de *full time* werkende moeders in Amerika op te dringen, zoals eerder Heleen Mees voorstelde in deze krant, gaat echt te ver. Wie de *ratrace* van die moeders van dichtbij heeft meegemaakt, weet dat daar niets 'leuks' aan is. Voor de kinderen moet een hoop psychische hulp ter compensatie worden aangerukt.

Bijzonder is juist de weigerachtigheid van Nederlandse vrouwen om zich te conformeren aan dit jachtige bestaan van de – vaak meer dan – *full time*-werknemer, die de kinderen uitbestedt en een monomane werkidentiteit heeft.

Het lijkt zo mooi, vrouwen met kind/kinderwens moeten kunnen kiezen voor buitenshuis werken of thuismoeder zijn. Overzien jullie de eventuele consequenties wel? Geen financiële onafhankelijkheid en later geen eigen pensioen. Of wordt dit nu concreet in relatie-onderhandelingen met de werkende partner geregeld?
Christien

Jolande Withuis is van mening dat vrouwen zich serieuzer moeten richten op hun eigen werk en daarmee niet moeten blijven wachten tot het gelukt is om de mannen collectief te veranderen. Ze verwijt de auteurs Brinkgreve en Ter Velde dat zij in *Wie wil er nog moeder worden?* vraagtekens plaatsen bij dit ideaal van emancipatie-door-economische-zelfstandigheid. Dat zou conservatief zijn en de emancipatie eerder tegen werken dan eraan bij te dragen. Maar Withuis heeft geen oog voor de veranderende behoeften van een nieuwe generatie vrouwen en mannen. Withuis' ideaal is namelijk alleen bevredigend zolang er geen kinderen zijn. Zijn die kinderen er wel dan belanden vrouwen (en steeds vaker ook mannen) in een spagaat tussen werk en zorg. Zorgen zwangerschapsverlof worden door veel werkgevers nog steeds uitsluitend als hinderlijke werkonderbrekingen gezien. Brinkgreve en Ter Velde nemen dus terecht de gevolgen van het mantra van emancipatie door financiële onafhankelijkheid kritisch onder de loep. Natuurlijk ben ik niet tegen financiële onafhankelijkheid van vrouwen. Maar de kindwens van zowel mannen als vrouwen is even legitiem. Het emancipatiestreven moet zich in dit opzicht dan ook nodig verbreden. Niemand zou ongewenst kinderen moeten krijgen, maar ook zou niemand ongewenst kinderloos moeten blijven. Financiële onafhankelijkheid als enig emancipatiedoel werkt dit echter wel in de hand. Vrouwen blijven zich hierbij spiegelen

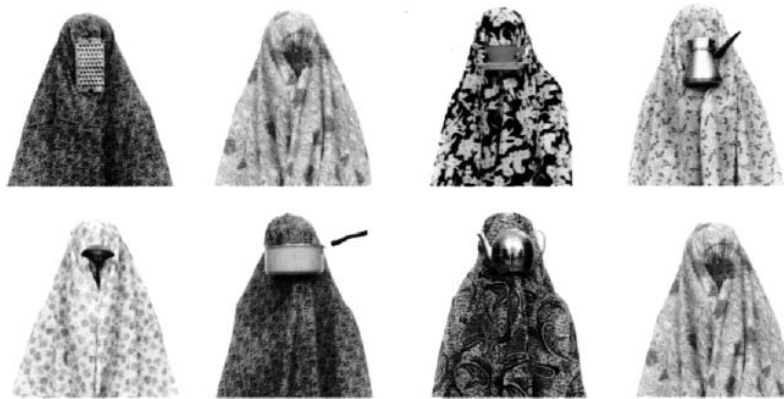
Nederlandse vrouwen hebben een cultuurkritische houding voorzover ze zich niet willen invoegen in 'het systeem' en voorzover ze niet mee willen doen aan het eenzijdige yuppie-ideaal van de 'geslaagde', want in zijn werk succesvolle mens. Nieuwe culturele en institutionele vormen van verdeling van zorg en arbeid zijn dus nodig. Door-geschoten individualisme kan nooit het antwoord zijn, een kritiek die ook te beluisteren valt onder hedendaagse moslima's.

Withuis maakt er geen geheim van dat ze een fan is van Ayaan Hirsi Ali. Dat mag, natuurlijk, maar ergerlijk is het wel dat ze de feministes die geen fan zijn van Hirsi Ali ervan beschuldigt 'vrouwvijandige praktijken liever te willen laten voortbestaan dan een gods-

dienst of een cultuur te bekritisieren' en dat zij het onder het mom van 'diversiteit' af te laten weten ten opzichte van moslima's.

Wij voelen ons juist de erfgenamen van de feministes van de tweede golf, die ook destijds al samenwerkten met wat toen 'zym-vrouwen' heetten: zwarte, vluchtelingen en migrantenvrouwen. En die nu dus ook solidair zijn met de moslima's, die al jarenlang bezig zijn met hun eigen emancipatieproces. Er zijn veel migrantenvrouwen voor wie de eigen emancipatie gepaard gaat met een toenemende secularisering. Maar er zijn ook vrouwen, en dat is de meerderheid, die het niet nodig vindt om hun geloof af te leggen en die de islam eerder als bondgenoot dan als vijand ervaren. Zij worden ondersteund door een keur

Jolande Withuis beschreef twee weken geleden de stand van zaken rond vrouwenemancipatie. Het streven naar economische zelfstandigheid en gelijkheid is volgens haar nog steeds hard nodig. Op www.nrc.nl/boekenblog volgde bijval en kritiek.

'Domestic Life' van Shadi Ghardirian Uit 'Entfernte Nähe' (2004)

aan mannen. Maar zolang mannen niet kunnen baren blijven kinderen hinderen. Dat zou niet moeten. Verhoog daarom de status van ouderschap. Maak het opvoeden van kinderen een gewaardeerde 'baan'. Benadruk dat niet alle vormen van status in geld zijn uit te drukken. Kies voor meer ruimte en minder dwang. Maar dan moet die ruimte wel worden gegeven, ook door feministes.

Roos Wouters

Freelance journalist en bestuurslid van het Alternatief Voor Vakbond (AVV)

Wat een eenzijdige boekbespreking van Jolande Withuis! Hier is een 'ouderwetse' feministe aan het woord. Ik vond zelf het boek van Brinkgreve en Ter Velde een verademing: eindelijk erkenning voor de behoefte om (deeltijd) voor je kind te zorgen zonder dat dat gelijk wordt afgedaan als conservatief. Een keuze voor zorg betekent ook volstrekt niet dat de carrière er niet komt; alleen wordt deze in de cruciale jaren van het kind op een lager pitje gezet. Waarom zou dit in strijd zijn met emancipatie? Deze zorgjaren mogen niet worden beschouwd als een onoverbrugbare kloof op de weg omhoog. Er zou een erkend, carrièrepad moeten zijn voor 'zorgenden'. Temeer omdat dit misschien ook aspirant-zorgvaders inspireert. Alleen zo is er sprake van gelijke kansen.

Dorinde

Een verantwoordelijke baan vereist dat je je helemaal geeft. Het is voor zo'n baan nodig dat het werk op de eerste plaats komt. Maar voor het moederschap geldt *mutatis mutandis* hetzelfde: je kunt het niet in deeltijd doen. Wel wat uren betreft, maar niet wat betreft toewijding. Voor iemand (man of vrouw) die moedert komen de kinderen op de eerste plaats. Daarom zijn bepaalde banen onbereikbaar in de jaren dat je voor je kinderen zorgt. Dat is een pijnlijk feit voor iemand die ambitieus is, zoals ik. Maar de beloning ligt in het moederschap. Zo ervaar ik dat zelf, maar de samenleving vindt mij een domme muts. Welnu, hier is dan het betoog van de muts.

Moeders is belangrijk voor de kwaliteit van de samenleving. Als dit land een hoogwaardige kennissamenleving wil zijn, moet het zijn kinderen goed opleiden. Een goede opleiding vraagt om een stabiele thuissituatie. Thuis is er iemand nodig die kinderen verzorgt, opvangt en steunt. Ik ben de coach van mijn kinderen.

Moeders is ook intellectueel uitdagend. De eerlijkheid gebied te zeggen dat ik dat zelf niet altijd zo ervaar, als ik weer eens met een suf huishoudelijk klusje bezig ben. Maar kinderen ontdekken de wereld terwijl ze pap in hun haar smeren. Ze komen met de meest wezenlijke vragen als je in een pan staat te roeren. Wat had ik veel gemist als ik mijn kinderen alleen een uurtje na werktijd had gesproken!

aan vrouwelijke islamitische geleerden, zoals Asma Barlas en Rifat Hassan, en door een veelvoud aan vrouwenorganisaties, binnen en buiten de islamitische wereld. Het spreekt vanzelf dat ook zij eerwraak, mishandeling, gedwongen huwelijken en ongelijke rechten niet goedkeuren en daar actief tegen zijn.

Withuis herhaalt de mythe die Hirsi Ali verkondigt, dat het vooral of zelfs alleen maar de religie is die vrouwen van hun emancipatie afhoudt en negeert de migrantenvrouwen die voor hun rechten opkomen zonder zich af te zetten tegen hun geloof en die het niet nodig vinden hun band met hun cultuur of hun migrantenfamilies radicaal door te snijden. In één moeite door verkettert ze de bondgenoot dan als vijand ervaren. Zij worden ondersteund door een keur

**ANJA MEULENBELT
KAREN VINTGES**

Anja Meulenbelt is lid van de Eerste Kamer voor de SP.

Karen Vintges is universitair docent politieke en sociale filosofie aan de Universiteit van Amsterdam.

Mijn eigen zusters schrijven het moederschap af en begeven zich daarmee op een doodlopende weg. Het wordt tijd dat vrouwen eens trots worden op datgene waar zij goed in zijn! Er zijn natuurlijk ook mannen die op dit gebied talenten hebben. Zoals er ook vrouwen zijn die knettergek worden als ze de hele tijd met hun kinderen thuis zitten. Maar meestal zullen het de vrouwen zijn, die willen moederen en die daar ook goed in zijn. *So what?* Laten we alsjeblieft ruimte geven aan iedereen, naar zijn eigen karakter en zijn eigen talent.

Anke de Vries

Natuurlijk moet iedereen de vrije keuze hebben een verdeling te maken tussen werk- en zorgtaken die hem of haar het beste past, maar de vraag is in hoeverre die keuze werkelijk een vrije is. Onderzoek laat zien dat 61 procent van de vrouwen en maar liefst 75 procent van de mannen vindt dat kinderen het beste af zijn bij de eigen ouders. Tel daarbij op dat de meeste mannen vasthouden aan een *full time* baan en de conclusie volgt automatisch dat deze mannen vinden dat 'thuis bij de ouders' neerkomt op 'thuis bij mama'. De maatschappelijke druk om er als vrouw thuis voor de kinderen te zijn, is dus immens. En omdat vrouwen niet opgevoed worden als dwarsliggers en kont-tegen-de-krib-gooiers, is het moeilijk die druk te weerstaan.

Ik merkte het zelf tijdens mijn zwangerschap. Alhoewel ik, met een salaris dat twee keer zo hoog ligt als dat van mijn man, kostwinner ben, kreeg ik regelmatig vragen als: kun je jouw werk ook thuis doen? Hoe ga je (*niet*: jullie) dat dan doen als het kind er is? Je gaat zeker minder werken? Niemand die mijn man dit soort dingen vroeg.

Ja, ik vind het heerlijk om te werken op mijn eigen niveau, ik voel me niet schuldig als ik mijn kind bij de crèche aflever en heb absoluut niet het gevoel

iets te missen, alhoewel Anke de Vries, en velen met haar besloten hebben dat ik wel degelijk iets mis.

In de discussie zie je vaak het nobele argument opduiken, ook bij Christien Brinkgreve, dat het goed is als mensen zich durven onttrekken aan een maatschappij waarin alleen een goede baan status geeft. Jammer dat die mensen dan altijd vrouwen moeten zijn. De mogelijkheid je zo nobel aan de *ratrace* te onttrekken, valt of staat in de meeste gevallen nu eenmaal bij een partner die *full time* werkt (in de meeste gevallen de man, die zijn werk 'absoluut niet in deeltijd kan doen'). Keuzevrijheid is een groot goed, maar dan moet het wel echte keuzevrijheid zijn.

Sanne Kloosterboer,
chef redactie Quote en moeder

Ik verbaas me elke keer weer dat er geen 'mannenorganisatie' is die streeft naar gelijke rechten van de man, zodat er maatschappelijke acceptatie komt van 'de huisvader', deeltijdwerken, genieten van thuis zijn en je kinderen zien opgroeien. Zolang emancipatie gezien wordt als een zaak voor feministische vrouwen, komt de derde golf er niet.

Lotte van Gelderen

Ik stel voor dat Nederland het wettelijk huwelijk afschaft. Daarvoor in de plaats komt een vijfjarig economisch contract. Paren bekijken elke vijf jaar of ze nog samen verder willen gaan en verlengen of stoppen het contract. De verplichting voor kinderen wordt in een bijlage vastgelegd gedurende 18 jaar. Zo verliezen mannen zeggenschap over vrouwen en vrouwen moeten zelfstandig leren denken en handelen.

Marijke Agterbosch

Lees het artikel van Jolande Withuis 'En nu op naar de derde golf?' (Boeken, 12 januari) via www.nrc.nl/boekenblog